

Kulturhistorisk karakterisering och bedömning

Smålandsstenars kyrkogård

*Villstads socken i Gislaveds kommun
Jönköpings län, Växjö stift*

Rapport, foto och ritningar: Robin Gullbrandsson
Grafisk design: Anna Stålhammar
Tryckning och distribution: Lena Sletteberg

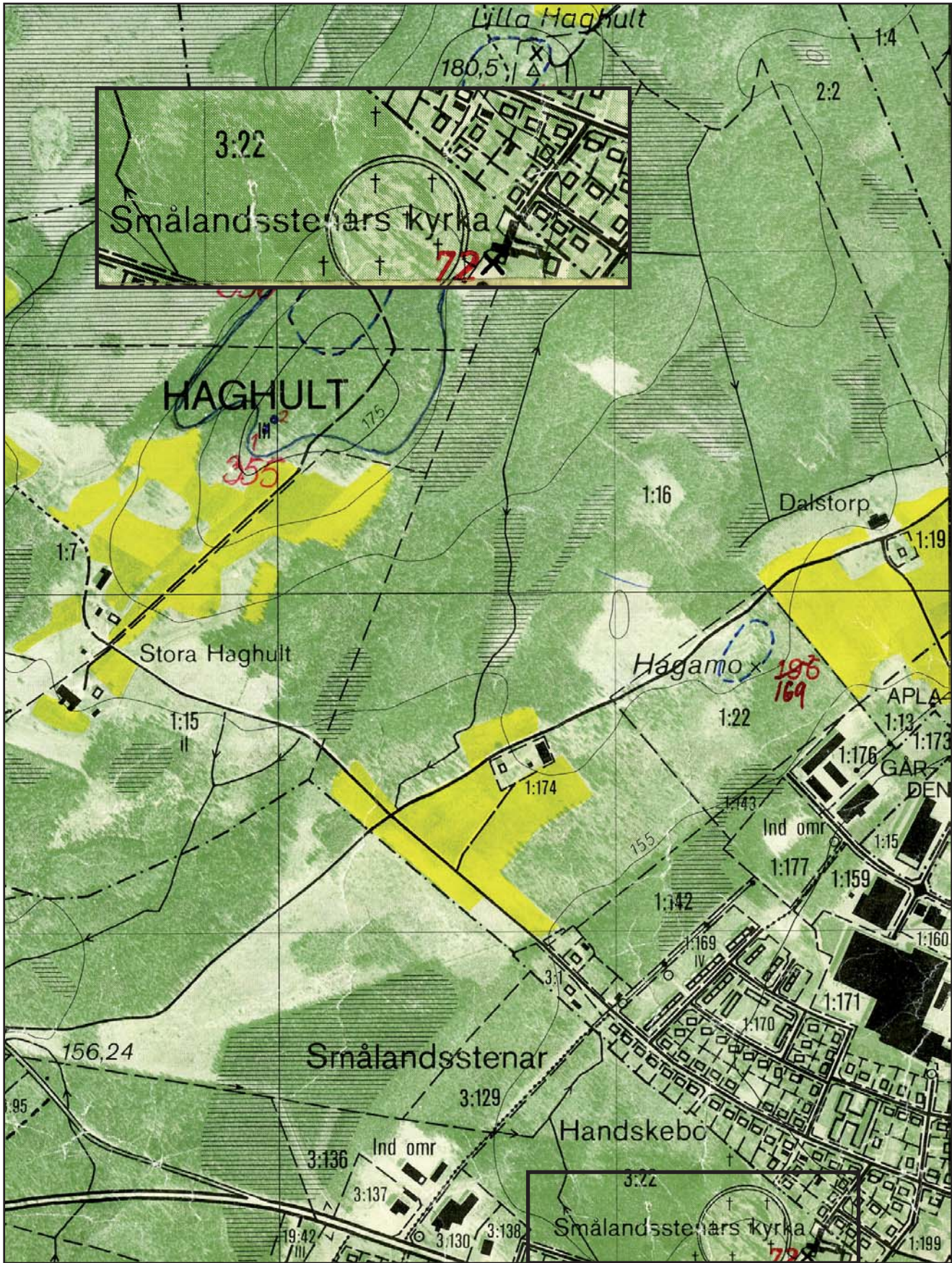
Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd: Ur allmänt kartmaterial från Lantmäteriet. Medgivande 94.0133

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2007

Innehåll

Inledning	5
Bakgrund	5
Syfte	5
Inventeringens uppläggning	5
Allmän kyrkogårdshistorik	7
Sammanfattande beskrivning	9
Smålandsstenars kyrkogård	10
Kyrkomiljö och kyrka	10
Kyrkogårdens historik	11
Händelsehistorik	12
Beskrivning av kyrkogården idag	13
Allmän karaktär	13
Omgärdning	13
Ingångar	13
Vegetation	14
Gångsystem	14
Gravvårdstyper	14
Ceremoniplats och minneslund	14
Ekonomibyggnad	14
Beskrivning av enskilda kvarter	15
Kvarter A – C	15
Allmän karaktär	15
Gravvårdstyper	15
Kulturhistorisk bedömning och karaktär	15
Kvarter D – K	16
Allmän karaktär	16
Gravvårdstyper	16
Kulturhistorisk bedömning och karaktär	16
Kvarter L – N	16
Allmän karaktär	16
Gravvårdstyper	17
Kulturhistorisk bedömning och karaktär	17
Kvarter O – U med minneslund	17
Allmän karaktär	17
Gravvårdsbestånd	17
Kulturhistorisk bedömning och karaktär	18
Kulturhistorisk bedömning av kyrkogården som helhet	19
Att tänka på i förvaltning av kyrkogården:	20
Referenser	21
Arkiv	21
Tryckta källor	21
Tekniska och administrativa uppgifter	21

Utdrag ur ekonomiska kartans blad Kvarnaryd 5D 8a 1986.

Inledning

Bakgrund

På uppdrag av Växjö stift genomför Jönköpings läns museum en kulturhistorisk inventering av kyrkogårdar inom stiftets del av Jönköpings län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades under år 2006 och det beräknas avslutas under år 2008. Inventeringen berör samtliga till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdar och begravningsplatser, även sådana som har tagits ur bruk. Denna rapport utgör en delrapport i inventeringen vars resultat kommer att sammanställas och analyseras i en stiftsövergripande rapport.

Syfte

Den stiftsövergripande inventeringen syftar till att lyfta fram kyrkogårdarnas kulturhistoriska värden, att få en överblick av stiftets kyrkogårdar samt att sammanställa den enskilda kyrkogårdens historia. Inventeringen är avsedd att utgöra ett underlag i församlingens förvaltningsarbete och i de vård- och underhållsplaner som församlingarna arbetar med att ta fram. Inventeringarna ska vidare kunna användas i handläggningen av kyrkoantikvariska ärenden och för att bedöma var det är särskilt viktigt att stödja insatser med kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning

Rapporten omfattar en historik över kyrkogården, beskrivning av de olika kvarteren, fotografier och en kulturhistorisk karakterisering och bedömning. Arbetet har varit uppdelat i en fältedel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit Länsstyrelsen i Jönköpings läns arkiv, Antikvarisk-topografiska arkivet i Stockholm (genom kopior hos länsstyrelsen) samt Jönköpings läns museums arkiv. I möjligaste mån har också samfälligheternas eller församlingarnas egna arkiv använts. Utöver arkiv har uppgifter hämtats från befintlig litteratur däribland hembygds litteratur. Äldre fotografier har också använts för att kunna tolka händelser i kyrkogårdens historia. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens historia. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav endast ett litet antal bilder använts i rapporten. Växjö stift, respektive församling, samt läns museet har rätt att fritt bruka fotografierna. För varje kyrkogård görs en kortfattad beskrivning av kyrkomiljön och en mer omfattande beskrivning av kyrkogården och samtliga kvarter. Vidare görs kulturhistoriska bedömningar över varje kvarter och en sammanfattande över hela kyrkogården där de kulturhistoriska värdena lyfts fram.

Den kulturhistoriska bedömningen görs i samarbete med representant från Länsstyrelsen i Jönköpings län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till varje kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och övriga landet. Den kulturhistoriska bedömningen nämner i de flesta fall inte enskilda gravstenar utan beskriver värden och karaktärsdrag i stort. Inför varje planerad förändring eller större underhållsåtgärd som påverkar det kulturhistoriska värdet skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen. Varje ärende behandlas där från fall till fall. Utifrån den kulturhistoriska värderingen och karakteriseringen tas beslut om vilka åtgärder som är berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Fältarbete och rapport har utförts av antikvarie Robin Gullbrandsson vid Jönköpings läns museum. Rapporterna finns tillgängliga på Växjö stift, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Jönköpings läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Allmän kyrkogårdshistorik

I stort sett alla våra landsortskyrkogårdar är jämnåriga med den första kyrkan på platsen, i de flesta fall medeltida. Efter flera hundra år av obruten kontinuitet är de också ännu i bruk. Från medeltidens kyrkogårdar finns dock väldigt litet bevarat. De viktigaste förändringarna som kristendomen införde gällande våra begravnings seder är att platsen för begravingarna skulle vara vigd och inhägnad. Den medeltida inhägnaden kunde bestå av en stenmur men vanligare var att den var uppförd av timmer, bogårdsbalken, ibland manshög. Till den typiska bilden av en medeltida inhägnad kyrkogård hör även stigluckan som både hade en symbolisk som praktisk funktion som port till den vigda jorden.

Den medeltida kyrkogården saknade ett tydligt system med gångar och kvarter. Man fortsatte dock den förkristna sedvänjan att gravsätta folk efter deras gårds- eller bytillhörighet, antingen i smala tegar eller i kvartersliknande grupper. Till ovanligheterna hörde att man satte en vård över graven, som istället endast markerades av en jordhög. Om en vård sattes upp var den av trä, undantagsvis av sten eller smide. Det var också vanligt att man använde sig av kyrkogården på ett nyttobetonat sätt, nämligen som betesmark. Det ingick troligen i många klockares löneförmåner att ha sina djur betandes på kyrkogården.

Den medeltida kyrkogårdens utformning levde kvar väldigt länge, och påminde mest om en äng med små gravkullar och enstaka spridda vårdar. I stort sett börjar förnyelsen under tidigt 1800-tal, men ännu vid sekelskiftet 1900 har många landsortskyrkogårdar kvar den typiskt medeltida ängskaraktären. Förnyelsen börjar i städerna, genom att gravsättningar på stadskyrkogårdarna förbjuds av hygieniska skäl. Enligt en kunglig förordning från 1815 måste begravingar innanför stadskärnan upphöra och begravningsplatser – utan andra kyrkobyggnader än t ex gravkapell – anläggas utanför stadsbebyggt område. Vidare skulle staten genom Överintendentsämbetet ansvara för att de blev prydligt och hälsosamt anlagda. Runt om i landet anläggs begravningsplatser precis utanför stadskärnorna under de första decennierna av 1800-talet. De anläggs med symmetriska gångsystem och kvartersindelningar, trädplanteringar för att förbättra luftkvaliteten och stenmurar med smidesgrindar. I de arkitektoniskt anlagda begravningsplatserna exponerades vissa gravar tydligare än andra. Att begravas utifrån vilken gård eller by man hörde till ersattes nu av så kallade köpegravar och allmänna gravar. Detta var en social indelning där de som ville och hade förmåga att köpa sin gravplats både fick en större sådan för hela sin familj och en bättre placering utmed gångar eller nära entréerna.

Köpegravarna anlades med grusbäddar och stenramar och senare även häckomgårdningar. Andra begravdes kostnadsfritt utmed den allmänna linjen där man gravsattes i en kronologisk ordning, tätt intill den som hade begravts före och oberoende om ens man eller hustru eller övrig familj låg på annan plats. Gravvårdarna var oftast mycket små och oansenliga.

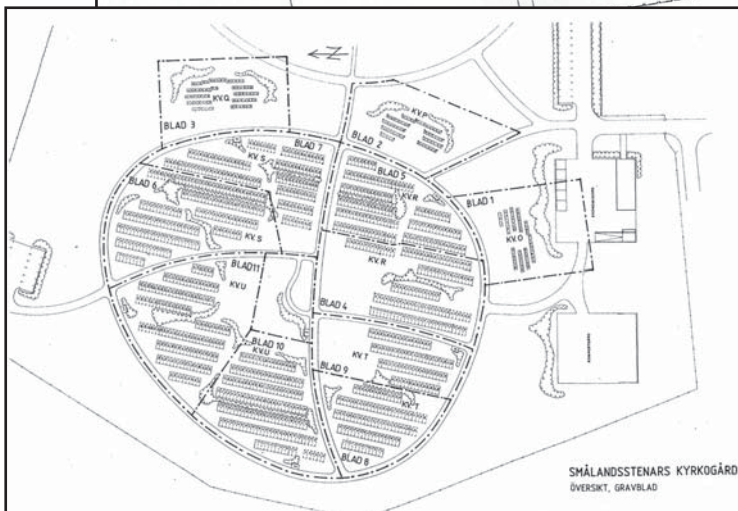
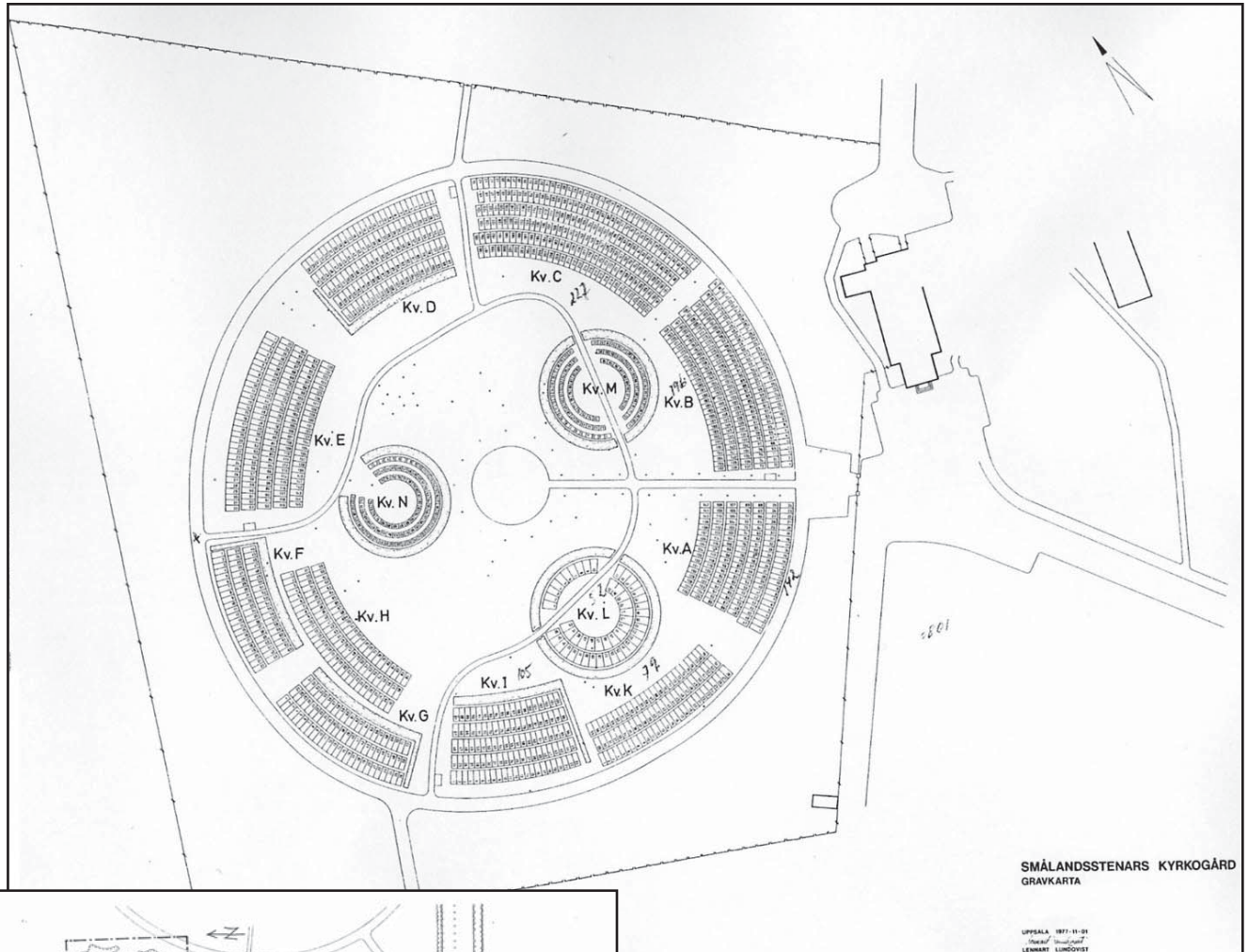
Trädkransen introduceras först på städernas begravningsplatser men når under 1800-talets slut även allt fler landsortskyrkogårdar. Då introduceras också de typiska sorgeträden med hängande växtsätt. I början av 1900-talet planläggs även kyrkogårdarna på landsorten i kvarter med symmetriskt lagda gångar, grusbäddar på gravarna och välklippta häckar eller stenramar runt om. Indelningen av kyrkogården mellan köpegravsområde och allmänt område speglar ett socialt uppdelat samhälle. Företeelsen levde kvar till in på mitten av 1900-talet (upphörde officiellt 1964) och ersattes då av kvarter med gravar i långa rader längs med rygghäckar. Samtidigt började man av rationella skäl ta bort stenramar, häckomgårdningar och grusbäddar för att ersätta det med gräsmattor. Den sociala utjämnningen av ståndssamhället avspeglas på kyrkogårdarna genom allt mer enhetliga gravvårdar utan titlar, oftast utförda i det liggande formatet 60x80 cm.

Från och med 1980-talet blir gravvårdarna återigen mer individualiserade. Idag ser vi en mångfald olika former på gravstenar från liggande naturstenar till mer fantasifullt utformade vårdar. Den ökade individualiseringen under 1900-talets slut speglas också genom de många olika begravningsformer som idag erbjuds. Förutom kistbegravning och urngravar med personliga vårdar, erbjuds också minneslundar för askor som grävs ner anonymt utan plats för namn men med gemensam plats för blommor, askgravlundar med en ofta konstnärligt utformad gemensam plats för namn och smyckning, kistminneslundar där kistor begravs anonymt och utan plats för namn, samt kistgravlundar där kistor begravs anonymt men där det finns en gemensam plats för namn och utsmyckning. Till detta kommer också de muslimska områdena, som ännu främst förekommer på stadskyrkogårdarna.

På 1920-talet började en ny typ av begravningsplats att anläggas, nämligen skogskyrkogården. En av de tidigaste i landet var skogskyrkogården i Skillingaryd från 1922. Dessa präglas av friväxande och naturligt förekommande träd, såsom gran, tall och björk. Endast sällan eller i begränsad omfattning används planterade och kultiverade träd.

Sammanfattande beskrivning

Smålandsstenars kyrkogård är anlagd 1956 efter ritningar av stads-trädgårdsmästare Ivar Andersson, Jönköping, och utvidgad 1996. Den ursprungliga skogskyrkogårdskaraktären är idag borta men den gamla delens cirkulära strama uppbyggnad med ceremoniplats i mitten är bevarad i det närmaste oförändrad.

Smålandsstenars kyrkogård. Ovan den ursprungliga delen på gravkarta från 1977. Till vänster den nya delen från 1996 som ansluter väster om den gamla delen.

Smålandsstenars kyrka och församlingshem från 1964, ritade av arkitekt Rudolf Hall, Göteborg.

Smålandsstenars kyrkogård

Kyrkomiljö och kyrka

Smålandsstenar ligger i södra delen av Villstads socken, väster om Nissans dalgång. Det är en mindre tätort som växt fram kring stationen vid järnvägen Halmstad – Nässjö, vilken invigdes 1882. Detta stationsområde kom att överta rollen som sockencentrum från kyrkbyn. Flera industrier etablerades tidigt på orten, framför allt med inriktning på träförädling. Bebyggelsen domineras av villor och egnahem från 1900-talet.

Smålandsstenars kyrka och kyrkogård ligger väl synligt på en höjd i västra delen av samhället, strax norr om vägen mot Burseryd. Öster om området ligger folkskolans höga tegellängor från 1938. I övrigt utgörs närmiljön av villabebyggelse från 1900-talets andra hälft. I väster möter högväxt barrskog. Kyrka, församlingshem och pastorsexpedition ligger på östra randen av höjden med en kyrkbacke i söder. Upp till denna leder en svängd körväg med lindallé, kantad av gräsmattor. En rad av lindar växer även längs slänten. Nedanför denna är en asfalterad parkering. Kyrkan och det i vinkel sammanbyggda församlingshemmet från 1964 är ritade av arkitekt Rudolf Hall och har traditionella men modernt reducerade former. Kyrkan är en salkyrka med svagt utspringande kor åt norr. I söder reser sig ett kraftigt torn med kopparplåtsklädd spira. Fasaderna genombryts av stora rundbågsfönster i klassicistisk anda. I vinkel mot församlingshemmet är i backen en pastorsexpedition från 1973 med souterrängvåning. Dessa tre sammanhängande längor inramar en mindre gräsyta med buskar och rabatter. Alla har ett enhetligt utförande med fasader av vitmålat tegel och taktäckning av s.k.

munktegel. Alla byggnaderna har branta sadeltak, på församlingshem och pastorsexpedition valmade. Kyrkogården ligger väster om kyrkan och har entré från kyrkbacken.

Kyrkogårdens historik

På 1930-talet hade Smålandsstenar blivit en verklig tätort och biskop Stadener väckte vid en visitation frågan om egen kyrkogård och kapell. 1944 bildades Smålandsstenars kapellstiftelse på initiativ av dåvarande kyrkoherden i Villstad Herman Gabrielsson. För anläggandet av kapell och kyrkogård förvärvades mark. 1950 uppfördes en klockstapel ritad av arkitekt G Erlandsson. 1953 godkändes stadsträdgårdsmästare Ivar Anderssons förslag till kyrkogård, vilken kunde invigas 1956. Kyrkobyggnaden kom ej att förverkligas förrän 1964 p.g.a. att man ej hade råd att bygga en kyrka med torn, vilket då var önskemålet. Slutligen hölls en arkitekttävling som vanns av Rudolf Hall, Göteborg. 1996 utvidgades kyrkogården med en ny del. Vid denna tid omdanades ceremoniplatsen till minneslund. Stormen Gudrun 2005 fällde många av granarna och tallarna på kyrkogårdens ursprungliga del. Återplantering har istället skett med lövträd och luftigare, vilket lett till att den tidigare karaktären av skogskyrkogård nu är borta.

Kyrkogården invigs 1956 av biskop Elis Malmeström. Man står på ceremoniplatsen där sedermera träkorset restes. I sen tid har platsen omdanats till minneslund och en stor del av kalkstenscirkelarna avlägsnats. Ur Hullfors 1998.

Händelsehistorik

1956

Kyrkogården anläggs. Stadsträdgårdsmästare Ivar Andersson, Jönköping. (Hullfors 1998)

1996

Utvidgning åt väster som fördubblar ytan. (Villstads församlings arkiv)

2005

Stormen Gudrun faller många av gamla delens tallar och granar. Glesare återplantering med lövträd. (Muntlig uppgift från vaktmästare)

Parti av kyrkogården sett från kyrkvallen i öster.

Beskrivning av kyrkogården idag

Allmän karaktär

Kyrkogården består av en ursprunglig del från 1956 närmast kyrkan och en yngre del från 1996 väster om denna. Den äldre delen har en kvadratisk plan inom vilken en cirkel med gravkvarteren är inskriven. Längs cirkelns innersida är kistgravskvarter, A – K, med rundade gravrader där vårdarna står vända mot cirkelns gång. Inne i cirkeln är tre runda små kvarter med kist- och urngravar, L – M. I cirkelns mitt är en ceremoniplats, nu omdanad till minneslund. Nya delen ansluter till den äldre med en osymmetrisk, rundad form av samma storlek, kvarter O – U. Denna del av kyrkogården är ännu i princip outnyttjad. I södra delen av området är en ekonomi- och kompostgård med tillhörande ekonomibyggnad.

Omgärdning

Kyrkogården inhägnas mot kyrkvallen i öster av ett svart spjälstaket av aluminium. Längs norra och södra sidan av den äldre delen är kallmurar av tuktade granitblock i tre skift. På insidan har dessa jordvall med häckar. Nya delen avgränsas mot den angränsande barrskogen av ett Gunnebstaket.

Ingångar

Kyrkogårdens gamla del har tre ingångar. Huvudingången är mitt på östra sidan och en motsvarande finns in söder. Dessa har smidda pargrindar i stramt utförande med spjälverk. Grindstolparna är av stora granitkvadrar och har toppiga krön. På framsidan sitter kors av koppar. Samma utförande har den lilla ingången i norr, men grinden där är endast enkel.

Huvudingången med gamla ceremoniplatsen i fonden.

Ceremoniplatsen i sin nuvarande skepnad som minneslund.

Vegetation

Kyrkogårdens gamla del är beväxt höga tallar och granar, stående som solitärer och i mindre grupper. Vid sidan av dessa finns lövträd, till stor del nyplanterade. Längs den ena fjärdedelen av cirkeln i öster växer en rad med oxlar. Fram till ceremoniplatsen/minneslundan är en nyplanterad allé av bl.a. lönn. Nya delens rundel omges av en krans med granar. I övrigt har denna del fritt planterade lövträd, enstaka och i grupper. Kring den centrala minneslundan är ett tätt bestånd av lönn. I övrigt rör det sig på båda delarna av kyrkogården om olika buskar, häckar och mindre planteringar, varav somliga avgränsar gravkvarter, somliga är fritt placerade. Stora ytor utanför gravkvarteren är gräsytor som slås.

Gångsystem

Gravkvarteren på gamla delen omges av en cirkulär, bred grusgång. Inom cirkeln löper en smal slingrande grusgång mellan och genom några av kvarteren. Fram till ceremoniplatsen/minneslundan är en rak axel från kyrkogårdens ingång, belagd med plattor av röd kalksten med klovyta. På nya delen är breda asfalterade gångar, en runt rundeln och ett par tvärs igenom den.

Gravårdstyper

Gravvårdsbeståndet är överlag enhetligt med låga vårdar i framför allt ljus granit, i senare tid gärna polerad. De äldre är som regel modernistiskt strama med en högre grad av uniformitet. På urngravar är de äldre vårdarna oftast små liggande stenar, på de yngre gärna naturstenar.

Ceremoniplats och minneslund

Den på gamla delen centralt placerade ceremoniplatsen är en cirkulär gräsplan som omges av ett band med rektangulära och runda kalkstensplattor i marken, samt en häck av alm. I mitten är en sten-satt yta från vilken ett stort svartmålat träkors reser sig. Den i sen tid tillkomna minneslundan i västra fonden är en grusad yta med naturstensblock med bibelordsinskriftion samt diverse små naturliga och huggna stenar, några med belysning och vattenbegjutning.

Ekonomibyggnad

Ekonomibyggnaden från 1996 som bl.a. rymmer garage bär grå locklistpanel och har ett lertegel-täck-t sadeltak.

Gravstenar i kvarter C från 1970-talet.

Beskrivning av enskilda kvarter

Kvarter B med A i bakgrunden.

Kvarter A – C

Allmän karaktär

Kvarter A – C är de äldsta kvarteren längst i öster. De består av rundade gravrader med vårdarna vända mot gången.

Gravvårdstyper

Gravvårdsbeståndet är från 1956 – 78. Storleken på vårdarna är enhetlig med låg profil. Inom A finns en rad med hällar av ljus granit, en av dem är lagd 1956 över grundaren av Smålandsstenars stora textil- och trikkåfabrik, direktören och riddaren av Vasaorden Fritz Otto Nilsson. I övrigt är det resta vårdar, vilka i A är något högre än breda, medan de i B och C är närmast kvadratiska. Som regel är de av opolerad ljus granit. I B och C är framtoningen uniform med starkt reducerade former. Inom alla kvarter är det vanligt med bokstäver av koppar. Titlar förekommer endast i A och tämligen sparsamt: folkskollärare, fabrikör, handlande, stationsmästare, skräddarmästare. Familjegravar finns inga.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Kvarteren har ett tidstypiskt stramt vårdbestånd, enhetligt med avseende på material och storlek. Den låga, enkla profilen är ett uttryck för ståndssamhällets utjämning under folkhemmet. Titlar förekommer endast på några av de äldsta vårdarna och speglar Smålandsstenars historia som stations- och industrisamhälle. Det kulturhistoriska värdet ligger främst i de övergripande strukturerna.

Tidstypiskt strama 1950-talsvårdar i kvarter A.

Hällar i kvarter A.

Kvarter E.

Kvarter D – K

Allmän karaktär

Kvarter D – K utgör de övriga kistgravskvarteren längs cirkeln. De har likaså rundade gravrader med vårdarna vända mot gången. Några av dem avgränsas av rabatter med små buskar, bl.a. idegran.

Gravvårdstyper

Gravvårdsbeståndet från sent 1970-tal till idag håller en typisk låg profil med viss variation i form och material. Bland de yngre vårdarna finns flera högpolerade i färgstark bergart. Titlar och ortsnamn förekommer inte.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Kvarter D – K har en ordinär efterkrigstida prägel genom sitt vårdbestånd, detta är en vanlig syn på svenska kyrkogårdar. Ett gestaltningmässigt värde finns dock i gravradernas placering och rundning, vilken underkastar sig den cirkulära formen på denna den äldre delen av kyrkogården.

Kvarter L – N

Allmän karaktär

Kvarter L – N är runda, avgränsade med låga häckar. Gravraderna är cirkulära med vårdarna vända mot mitten. I L är det kistgravar medan det i de båda övriga är urngravar.

Kvarter M, det äldsta av urngravskvarteren.

Gravårdstyper

Vårdarna på kistgravarna i L är av vanlig låg profil och är från 1981 – 83. I M är vårdar från 1976 – 99, genomgående små liggande stenar. Några av de yngre har naturliga, rundade former. De äldre har ett stramt formspråk. Materialet utgörs av såväl grå som röd och svart granit, vanligen med polerad yta. I N är vårdar från 2000 och framåt, nästan enbart små rundade naturstenar av ljus granit.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Urnggravskvarteren speglar vår tids gravsed. Det kulturhistoriska värdet ligger främst i den övergripande strukturen med hur kvarterens form är en del i gestaltningen av kyrkogårdens ursprungliga del.

Kvarter O – U med minneslund

Allmän karaktär

Nya delen, kvarter O – U, har en löst hållen struktur där asymmetriskt utformade häck- och buskstråk avgränsar gravkvarterens rum. Ytan inom rundeln är avsedd för kistgravar medan tre ytor utanför, i anslutning till den gamla delen är avsedda för urngravar. Centralt i rundeln är en minneslund med tre naturstensblock, varav ett med inhugget bibelord. De omges av rhododendron och en grupp med lönnar.

Gravårdsbestånd

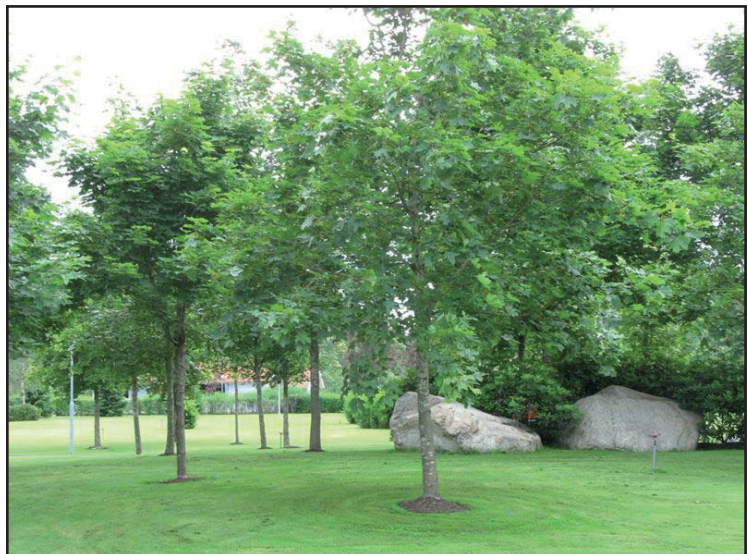
Nya delen är i princip outnyttjad.

Kyrkogårdens nya del.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Kyrkogårdens nya del är ett uttryck för det sena 1900-talets kyrkogårdsideal med uppluckrad struktur, lättskötta stora gräsytor och rumsskapande buskage. Genom sin rundade form ansluter den nya delen löst till den gamla med en mjuk övergång.

Minneslund.

Kulturhistorisk bedömning av kyrkogården som helhet

Smålandsstenars kyrkogård är anlagd 1956 efter ritningar av stads-trädgårdsmästare Ivar Andersson i Jönköping, en av länets flitigaste kyrkogårdsarkitekter under efterkrigstiden. Kyrkogården ligger på en höjd i utkanten av samhället tillsammans med tidstypiskt sammanbyggd kyrka och församlingshem från 1964 med traditionellt formspråk. Kyrkogården avgränsas åt öster med ett staket och åt söder och norr med kallmurar med vall och häck. Ingångarna har smidesgrindar och granitstolpar. 1996 utökades kyrkogården med sin dubbla storlek mot väster.

Den ursprungliga delen av kyrkogården har en ovanlig cirkulär form inom vilken gravkvarteren är placerade, dels längs cirkelns begränsning, dels som rundlar inne i dess mitt. Mittpunkten utgörs av en ceremoniplats med ett stort träkors, vilket bildar slutpunkt för en axel från kyrkogårdens huvudingång i öster. I anslutning till detta har i sen tid ordnats en minneslund, ett uttryck för vår tids gravsed. Kistgravarna i raderna längs cirkeln har vårdar med den för efterkrigstiden typiska låga profilen. I de äldre kvarteren i öster, A – C är vårdarna som regel av opolerad ljus granit med enhetlig storlek och stram, nästan uniform utformning, vilket speglar folkhemmets kollektivistiska ideal. De yngre vårdarna har en mer individuell utformning. Titlar förekommer enbart bland de äldsta och speglar stations- och industrisamhället Smålandsstenar. Två av de tre runda gravkvarteren i centrum rymmer urngravar med typiska små diskreta vårdar. Ursprungligen hade kyrkogården mer karaktär av skogskyrkogård med högresta tallar och granar. Efter stormen Gudrun kvarstår bara en mindre del av dessa och återplantering har skett med lövträd. Härigenom är karaktären kraftigt förändrad. Dock finns gestaltningsmässiga värden att värna i den övergripande strukturen med grus- och kalkstensgångarnas utläggning, gravkvarterens form och enhetligheten i gravvårdsbeståndet hos de äldre av dessa.

Den yngre – ännu outnyttjade – delen av kyrkogården ansluter genom sin rundade form till den äldre, men har en mycket lösare struktur. Stora lättskötta gräsytor med ett fåtal breda asfalterade gångar är uttryck för vår tids kyrkogårdsideal liksom naturligt formade buskage som avgränsar olika gravrum. I mitten är en minneslund med stora stenblock, en spegling av vår tids gravsed.

På en kyrkogård är det naturligt att gravvårdar och gravrätter ändras. Det är dock viktigt att man i den långsiktiga förvaltningen är uppmärksam på att bevara de olika delarnas karaktär och att gravvårdar från olika tider finns representerade.

Att tänka på i förvaltning av kyrkogården:

- Den runda planen, murar, smidesgrindar, grindstolpar och gångar belagda med grus och kalksten är viktiga delar av kyrkogårdens formgivning.
- Det friväxande, naturliga barrträdsbeståndet är rester av kyrkogårdens ursprungliga karaktär.
- Den äldre delens bibehållna strama uppbyggnad.
- Vårdar med titel bör bevaras på plats och nytillskott inom kvarter A – C anpassas efter befintliga vårdar.

Referenser

Arkiv

Jönköpings läns museums arkiv. (JLM)

Länsstyrelsen i Jönköpings arkiv, med kopior ur ATA. (JLST)

Villstads församlings arkiv.

Tryckta källor

Hellman, Caroline. Västbokrönika i ord och bild. Växjö 1944.

Hultfors, Sven. Smålandsstenars kyrka. Smålandsstenar 1998.

Kulturarhistorisk utredning och bevarandeförslag för Gislaveds kommun.
Jönköpings läns museum 1981.

Sveriges bebyggelse. Landsbygden. Jönköpings län IV. Uddevalla 1957.

Tekniska och administrativa uppgifter

Jönköpings läns museums dnr: 336/05
Beställare: Växjö stift
Fastighetsägare: Villstads kyrkliga samfällighet
Rapportansvarig: Robin Gullbrandsson
Foto: Robin Gullbrandsson
Län: Jönköpings län
Kommun: Gislaveds kommun
Socken: Villstads socken
Fastighetsbeteckning: Handskebo 3:22
Belägenhet: Ekonomiska kartans blad Kvar-
naryd 5D 8a 1986

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv

